

Visie aanpak laaggeletterdheid en digitale vaardigheden gemeente Oude IJsselstreek

versie 17 juli 2020

Aanleiding Waarom aan de slag met laaggeletterdheid en digitale vaardigheden?

In de afgelopen jaren hebben we actief ingezet op laaggeletterdheid, zonder echt vastgelegde uitgangspunten. De nieuwe beleidsperiode is voor ons aanleiding om onze inzet structureel en met een onderliggende visie in uitvoering te brengen. In dit document geven wij aan wat wij bedoelen en beogen met inzet op laaggeletterdheid om onze inwoners te ondersteunen in zelfredzaamheid indien gewenst, nodig en haalbaar voor inwoner.

Laaggeletterdheid is een term voor mensen die grote moeite hebben met de basisvaardigheden lezen, schrijven en/of rekenen. Mensen die laaggeletterd zijn, zijn geen analfabeten. Ze kunnen wel lezen en schrijven, maar beheersen niet het eindniveau vmbo of niveau mbo-2/3.¹

Ongeveer 1 op de 6 mensen in Nederland heeft moeite met lezen, schrijven en/of rekenen. Onder de beroepsbevolking is het aandeel laaggeletterden 1 op de 9 mensen.

In gemeente Oude IJsselstreek gaat het om 2.000 tot 3.200 laaggeletterde inwoners. Vaak hebben laaggeletterden ook moeite met digitale vaardigheden.¹

In de dagelijkse praktijk uit zich dat bijvoorbeeld doordat mensen niet zelfstandig in staat zijn om (digitale) formulieren in te vullen. Ze hebben moeite met afrekenen bij de kassa of met het kopen van een treinkaartje. Het voorlezen van kinderen of kleinkinderen lukt niet. Een medische bijsluiters of veiligheidsvoorschriften op het werk zijn onbegrijpelijk. Het bedienen van een smartphone of betaalautomaat levert problemen op.

En dat geldt niet alleen voor volwassenen. Ook een deel van de kinderen en jongeren lopen achter in lees- en schrijfvaardigheden ten opzichte van leeftijdgenoten. Zo begint een kwart van de leerlingen in de brugklas van het voortgezet onderwijs met een leesachterstand van 2 jaar. Een achterstand die het hele leven door kan werken.¹

Laaggeletterdheid zorgt voor meer achterstand bij voor inwoners die Nederlands niet als moedertaal hebben (NT-2). Zij moeten het Nederlands lezen, schrijven en spreken nog leren. Als je al moeite hebt met het begrijpend lezen in de eigen taal komt daar bovenop ook nog het begrijpend lezen, schrijven in een andere taal erbij. Voor deze inwoners is het nog moeilijker om zelfstandig deel uit te maken van de maatschappij zonder extra ondersteuning. Het is een nieuwe taal, nieuwe omgeving nieuwe cultuur waar je mee te maken hebt. Er is ook een gemeenschappelijk gevoel bij alle laaggeletterden; zij schamen zich als ze niet goed kunnen lezen en schrijven.² Voor Nederlanders met een migratieachtergrond is het minder gevoelig dat zij het Nederlands nog moeten ontwikkelen. Autochtonen ervaren veel meer een taboe.

Onderzoek laat bovendien zien dat laaggeletterdheid vaak leidt tot sociale uitsluiting en eenzaamheid. En het leidt regelmatig tot andere problemen, zoals een slechte gezondheid, schulden en werkloosheid. Uit onderzoek blijkt dat een tekort aan rekenvaardigheden een sterke voorspeller van armoede op lange termijn is.³

¹ Bron: Stichting Lezen en Schrijven <https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/feiten-cijfers/> en <https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/>, 11 mei 2020

² https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/Het_recht_op_leren_-_ook_voor_NT1-ers.pdf

³ Bron: Windisch (2015)

Reden genoeg voor gemeente Oude IJsselstreek om te investeren in de ontwikkeling van de basisvaardigheden van haar inwoners op het gebied van lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden. De afgelopen jaren hebben we dat gedaan met een lokale en regionale aanpak van laaggeletterdheid. Samen met onder andere regiogemeenten en de samenwerkingspartners die zich hebben verenigd in het Taalhuis Achterhoek. Naar aanleiding van de expertmeeting laaggeletterdheid die eerder in onze gemeente werd gehouden, is eind 2018 inzichtelijk gemaakt welke inzet we in onze gemeente plegen als het gaat om laaggeletterdheid.⁴ Een overzicht van de meest recente activiteiten en resultaten is te vinden in bijlage 1.

De aanpak laaggeletterdheid en digitale vaardigheden willen we samen met de maatschappelijke partners in onze gemeente en regio voortzetten. Landelijk hebben het rijk en gemeenten een bestuursakkoord *Tel mee met taal* gesloten om extra te investeren in een passende aanpak op (het voorkomen van) laaggeletterdheid. Om in aanmerking te komen voor de bijbehorende regionale middelen stellen de samenwerkende gemeenten een regionaal afsprakenkader en plan op. In de Achterhoek lopen bovendien de afspraken over de uitvoering van volwasseneneducatie en activiteiten rond taal- en digitale vaardigheden eind dit jaar af en zijn dus ook vanuit dat oogpunt nieuwe samenwerkingsafspraken nodig. Aanvullend is lokaal een herijking van de acties en prioriteiten gewenst.

Opdracht Wat leveren we op?

In dit visiedocument geven we aan op welke wijze we de komende maanden toewerken naar een aanpak op laaggeletterdheid en digitale vaardigheden in gemeente Oude IJsselstreek. De opdracht is tweeledig:

Om te beginnen werken we samen met de regiogemeenten in de Achterhoek een nieuw regionaal kader uit over de bestrijding van laaggeletterdheid en de bevordering van digitale vaardigheden. De regionale aanpak laaggeletterdheid en volwasseneneducatie komen hierin samen. Daarmee organiseren we de formele en informele ondersteuning aan inwoners in de regio en dus ook in onze gemeente. Belangrijk is dat het regionale kader voldoende ruimte blijft bieden voor lokaal maatwerk.

Voortbordurend op dit regionale kader komen we vervolgens tot een lokale uitvoeringsagenda met daarin concrete acties die we in onze gemeente (aanvullend op de regionale activiteiten) ondernemen om de taal- en rekenvaardigheid en digitale vaardigheden van onze inwoners te verbeteren. De lokale uitvoeringsagenda bouwt voort op de vele acties en activiteiten die de afgelopen jaren in onze gemeente zijn ingezet en op de opbrengsten van de lokale expertmeeting laaggeletterdheid die eerder in onze gemeente heeft plaats gevonden.

Bestuurlijk opdrachtgever: wethouder Bert Kuster
Ambtelijk opdrachtnemers: programmamanager sociaal domein Thomas Beke
beleidsadviseurs Suna Kavak en Petra Helming

⁴ Zie <https://raad.oude-ijsselstreek.nl/Vergaderingen/Raadscommissie-Maatschappelijke-Ontwikkeling-MO-1/2019/17-januari/20:00/College-notitie-Laaggeletterdheid.pdf>

Doel Wat willen we bereiken?

Iedereen doet mee in gemeente Oude IJsselstreek! Een te grote groep inwoners staat nog aan de kant en ervaart problemen op gebieden zoals gezondheid, werk, inkomen en schulden, en participatie. Voldoende beheersing van de basisvaardigheden lezen, schrijven en rekenen en digitale vaardigheden is een belangrijke voorwaarde om mee te kunnen doen in onze gemeente. Daarom willen we met de aanpak laaggeletterdheid en digitale vaardigheden de volgende doelen bereiken:

Taboe doorbreken

- Laaggeletterdheid bespreekbaar maken onder inwoners en binnen organisaties

Samenwerking met partners verstevigen

- Laaggeletterdheid vraagt gezamenlijke aandacht van alle betrokken partners

Preventie

- Voorkomen van onvoldoende beheersing van taal, rekenen en digitale vaardigheden om mee te kunnen doen in de samenleving en problemen op andere leefgebieden te beperken

Basisvaardigheden verbeteren

- Laaggeletterdheid onder onze inwoners verminderen en digitale vaardigheden van inwoners verbeteren

Doen wat nodig is, dicht bij de inwoner

Als het gaat om de aanpak laaggeletterdheid en digitale vaardigheden blijven we vasthouden aan de uitgangspunten van positieve gezondheid, zelfredzaamheid en normaliseren. Ons doel is niet om alle laaggeletterden in onze gemeente op te sporen. Dat is een onmogelijke opgave.

Primair is de intrinsieke motivatie van de inwoners om met taal aan de slag te gaan doorslaggevend. Wij willen de inwoner stimuleren om actie te ondernemen als er behoefte is aan ondersteuning bij taal-, reken- of digitale vaardigheden, al dan niet met hulp uit zijn of haar netwerk. Als iemand geen (onoverkomelijke) problemen ervaart, maar wel een vermogen heeft om te leren of er is voldoende structuur om de persoon heen dan gaan we er vanuit dat de inwoner voldoende redzaam is. Uiteraard houden we daarbij rekening met de wettelijke opdrachten die we als gemeente hebben, zoals de uitvoering van de Wet taaleis.

Daar waar een gebrek aan bepaalde basisvaardigheden de zelfredzaamheid in de weg staat, bieden gemeente en/of samenwerkingspartners ondersteuning om samen met de inwoner belemmeringen weg te nemen. Dat doen we zo kort en licht als mogelijk en zo lang en intensief als nodig. Bij voorkeur bieden we die ondersteuning laagdrempelig en dicht bij de inwoner; in de eigen buurt, wijk of (dorps)kern.

Daarom hebben wij aandacht voor dit onderwerp in onze contacten (intakes) met onze inwoners en vragen we onze partners om in hun contacten met inwoners die aandacht ook aan dit onderwerp te geven.

Rol van de gemeente

Bovenstaande doelen bereiken we als gemeente niet alleen. Dat kunnen we niet en dat willen we niet. Onze rol als gemeente is primair stimulerend en faciliterend. We

brengen de vele samenwerkingspartners die actief zijn rond dit thema (denk aan de bibliotheek, het UWV, organisaties in de sociale basis) in positie om een bijdrage te leveren aan de bestrijding van laaggeletterdheid en de bevordering van digitale vaardigheden.

Als het gaat om het signaleren van laaggeletterden zien we voor ons als gemeente wel een meewerkende, uitvoerende rol. In het contact met onze inwoners ontdekken we eventuele problemen door een gebrek aan taal- en rekenvaardigheden. Dat geldt bijvoorbeeld voor contact met inwoners bij de publieksbalies en bij de uitvoering van de Wmo, jeugdhulp en Participatiewet. Indien nodig begeleiden we een inwoner naar de juiste plek of organisatie om taal, rekenen of digitale vaardigheden beter onder de knie te krijgen.

Bovendien kunnen we als gemeente een voorbeeldfunctie vervullen als het gaat om de toegankelijkheid van onze dienstverlening, communicatie en gebouwen voor laaggeletterden. Maar ook als het gaat om aandacht voor laaggeletterdheid vanuit de werkgeversrol.

In samenhang

Om de aanpak laaggeletterdheid en digitale vaardigheden tot een succes te maken, leggen we nadrukkelijk de verbinding met andere thema's en beleidsvelden in het sociaal domein en daarbuiten. Samenwerking is een voorwaarde als we onze visie goed willen uitdragen. De visie op laaggeletterdheid dient meegenomen te worden in de interne thema's waar de gemeente mee aan de slag is zoals inclusie en toegankelijkheid en de transformatie en in het brede sociaal domein. De bestuursopdrachten die nu in uitvoering zijn geven ons de kans om laaggeletterdheid mee te nemen in op te maken beleid en uitvoering van o.a. participatie, Wmo, jeugd, schuldhulpverlening.

Extern gaan wij een stevige samenwerking zoeken met partners waar de potentiële laaggeletterde inwoners zich kunnen bevinden. Onderwijs heeft hierbij onze specifieke aandacht, met name het praktijkonderwijs willen wij steviger betrekken bij dit onderwerp. Vanaf de voorschool tot het voortgezet onderwijs gaan wij de samenwerking verbeteren en verstevigen waar nodig.

We willen de samenwerking met het onderwijs zo inzetten dat onderwijs zowel het kind als de ouder in beeld heeft als het gaat om ondersteuning en signalering bij laaggeletterdheid. Onderwijs dient te zorgen dat elk kind op het juiste niveau, passend bij de ontwikkeling en leeftijd de school verlaat. Hiervoor is ook ondersteuning in de thuissituatie nodig, dus zal er stevig worden ingezet op ouderbetrokkenheid waarbij het signaleren en indien haalbaar aanbod van laaggeletterdheid een onderdeel wordt van de aanpak.

In een uitvoeringsplan zal de gezamenlijke inspanning van partners over signalering, toeleiding, ondersteuning en resultaten worden uitgewerkt

Van buiten naar binnen

Van buiten naar binnen werken is een van de pijlers in het huidige coalitieakkoord. Het spreekt dan ook voor zich dat we ons bij het opstellen van het regionale plan en de lokale uitvoeringsagenda laten voeden en inspireren door zowel inwoners en ervaringsdeskundigen, als de adviesraad sociaal domein en de diverse samenwerkingspartners in het maatschappelijk veld.

De bovengenoemde doelstellingen en uitgangspunten worden ingebracht in het proces om te komen tot het regionaal kader voor de aanpak laaggeletterdheid en digitale vaardigheden en bij het tot stand komen van de lokale uitvoeringsagenda.

Doelgroep Voor wie doen we het?

Ken uw inwoners

Er is weinig informatie beschikbaar over de kenmerken en samenstelling van de groep laaggeletterden in onze gemeente. Kennis van en inzicht in de (lokale) doelgroep is een punt van aandacht.

Uit onderzoek van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt van de universiteit van Maastricht uit 2016 blijkt dat in gemeente Oude IJsselstreek tussen 5% en 8% van de inwoners laaggeletterd is.⁵ Meer recente cijfers over onze gemeente zijn niet beschikbaar. Het percentage laaggeletterden in Oude IJsselstreek ligt daarmee lager dan het landelijk cijfer van circa 18% van de totale bevolking. Het gaat in onze gemeente om ongeveer 2.000 à 3.200 mensen (zie bijlage 2. voor de criteria om deze aantallen te berekenen). We gebruiken de aantallen uit dit onderzoek als nulmeting en om aan te geven om hoeveel inwoners het zou kunnen gaan. Het is voor ons niet mogelijk om te achterhalen of deze cijfers het daadwerkelijk aantal laaggeletterden in onze gemeente weergeven.

Wist je dat?

- Meer dan de helft van de laaggeletterden is autochtoon
- Laaggeletterden zijn 3x zo vaak afhankelijk van een uitkering dan geletterde Nederlanders
- 57% van de laaggeletterden werkt
- Laaggeletterden werken relatief vaak in de sectoren industrie&energie, bouw en zorg&welzijn
- 90% van de laaggeletterden is partiel laaggeletterd; zij ervaren bijvoorbeeld alleen problemen bij het rekenen of alleen bij het schrijven van de Nederlandse taal

Extra aandacht

Met deze aanpak laaggeletterdheid en digitale vaardigheden willen we extra aandacht besteden aan een drietal groepen. Namelijk:

- **Autochtone laaggeletterden**
Meer dan de helft van de laaggeletterden in Nederland is autochtoon. Deze zogenaamde NT1-groep (met het Nederlands als 1^e taal) blijkt tot op heden moeilijker te bereiken dan allochtone laaggeletterden in onze gemeente.
- **Ouders**
Jong geleerd is oud gedaan. Dat geldt zeker voor het spreken en lezen van de Nederlandse taal. Hoe meer aandacht ouders thuis geven aan taal, rekenen en digitale vaardigheden, hoe kleiner de kans op laaggeletterdheid op latere leeftijd bij hun kinderen. De verbinding met (basis)scholen en speciaal onderwijs, maar bijvoorbeeld ook het consultatiebureau is erg belangrijk om deze groep inwoners te bereiken.
- **Werknemers en werkzoekenden**
Werk is een belangrijke manier om mee te kunnen doen in de samenleving. Ruim de helft van de laaggeletterden in ons land heeft een betaalde baan. Enerzijds is het positief om te constateren dat zij zich, ondanks een beperkte beheersing van basisvaardigheden, weten te redden op de arbeidsmarkt. Tegelijkertijd kan de laaggeletterdheid risico's met zich meebrengen voor de veiligheid op de werkvloer (bijvoorbeeld bij het niet kunnen lezen van veiligheidsinstructies) of kan het de kansen op doorgroeimogelijkheden in een baan in de weg staan. Bovendien doet er dus een aanzienlijke groep

⁵ Bron: ROA University of Maastricht, *Regionale spreiding van geletterdheid in Nederland* (2016).

laaggeletterden nog niet mee op de arbeidsmarkt. Om deze doelgroep zoveel mogelijk in beeld te brengen willen we de samenwerking zoeken met het UWV, onze nieuwe uitvoeringsorganisatie voor de participatiewet en sociale- en maatschappelijke partners.

Statushouders zijn niet per definitie laaggeletterd. Je bent laaggeletterd als je als Nederlander de Nederlandse taal niet goed leest, schrijft of begrijpt. Dat geldt zeker niet voor alle statushouders. Statushouders kunnen wel laaggeletterd zijn in de taal uit hun geboorteland. Dat werkt vaak door in de Nederlandse taalvaardigheid.

Er zal geen specifieke extra aandacht worden ingezet op inwoners met een migratieachtergrond. Deze weten vooralsnog de weg naar ondersteuning op taalgebied te vinden. Veelal door verwijzing vanuit het formele (inburgeringscursus) of semi-formele aanbod (Taalhuis) of door voorlichting via betrokken partners zoals Vluchtelingenwerk en Sociaal werk.

Kaders Binnen welke kaders werken we?

Bij de uitwerking van de aanpak laaggeletterdheid en digitale vaardigheden in onze gemeente werken we in lijn met de volgende kaders:

Wettelijke kaders en andere landelijke afspraken

- Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB)
- Participatiewet en Wet taaleis
- Landelijk bestuursakkoord Tel mee met taal

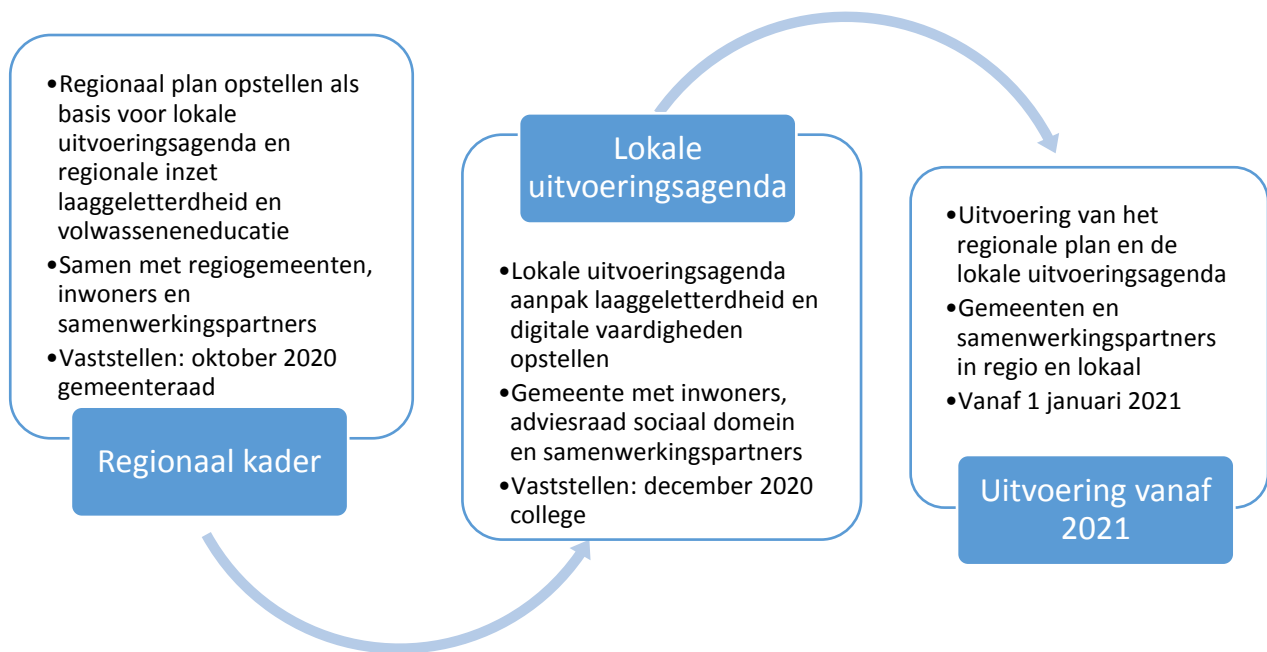
Beleidskaders en andere regionale en lokale afspraken

- Visie op het sociaal domein in Oude IJsselstreek (in wording)
- Beleidsplan sociaal domein Met en voor elkaar (mei 2017)
- Kwaliteitsslag sociaal domein met de centrale uitgangspunten; normaliseren, voorkomen en innoveren/samenwerken
- Lokaal onderwijsachterstandenbeleid (januari 2019)
- Opbrengsten van de lokale expertmeeting laaggeletterdheid (2019)
- Regionale convenantafspraken van het Bondgenootschap voor geletterdheid in de Achterhoek
- Regionale afspraken over de uitvoering van volwasseneneducatie

Financieel kader

- Regionaal WEB-budget (structureel circa €720.000,- per jaar)
- Regionaal budget Tel mee met taal (circa €117.000 per jaar in 2020-2024)
- Gedeelte van het lokale budget onderwijsachterstanden (€10.000 per jaar)

Planning Wie doet wat wanneer?

Risicoparagraaf Met welke risico's houden we rekening?

Tijdens het proces om te komen tot het regionale kader en de lokale uitvoeringsagenda voor de aanpak laaggeletterdheid en digitale vaardigheden houden we rekening met de volgende risico's:

Risico	Tegenmaatregel
Door de coronamaatregelen moeilijker in contact met inwoners en partners voor input en feedback Beperkte invloed op regionaal kader	Leren van participatieve trajecten bij andere onderwerpen. Bijvoorbeeld online dialoogsessies met regiopartners en digitale vragenlijsten die partners gebruiken en werkend zijn. Leren van ideeën en ervaringen in andere gemeenten.
Niet tijdig indienen regionaal plan voor regionaal budget	Actieve deelname aan regionale werkgroep voor uitwerking regionaal kader. Inhoudelijke doelen en uitgangspunten actief inbrengen in regionaal proces. Inbreng via gemeentelijke vertegenwoordiging in regionaal beleids-, managers- en wethoudersoverleg werk en inkomen. Sturen op planning en tijdige realisatie via regionale werkgroep.

Vervolg Hoe nu verder?

Dit visiedocument wordt in juli 2020 ter bespreking en voor een principeakkoord aangeboden aan het college van B&W. Het principeakkoord zorgt ervoor dat we op korte termijn onze inhoudelijke inbreng kunnen leveren voor het regionale plan. Ook gaat het visiedocument ter advisering naar de adviesraad sociaal domein. Na weging van het advies van de adviesraad, stelt het college het visiedocument vast. Daarna gaat het ter informatie naar de raadscommissie maatschappelijke ontwikkeling.

Het visiedocument wordt tevens ter informatie en inspiratie gedeeld met de regiogemeenten waarmee we het regionale kader voor de aanpak basisvaardigheden opstellen.